

**Үндэсний статистикийн хорооны
даргын 2008 оны 12 дугаар сарын 23-ны
өдрийн 01/171 тоот тушаалын хавсралт**

**ҮНДЭСНИЙ ТООЦООНЫ ДАНСУУД
БАЙГУУЛАХ АРГАЧЛАЛ**

**ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО
2008 он**

Гарчиг

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

Хоёр. Данс байгуулахад ашиглагдах ангилал

Гурав. Үндэсний тооцооны дансны хураангуй загвар, дансны үзүүлэлтүүд

3.1 Үйлдвэрлэлийн данс

3.1.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.1.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.1.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

3.2 Орлогын дансууд

3.2.1 Орлого бүрдэлтийн данс

3.2.1.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.2.1.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.2.1.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

3.2.2 Анхны орлого хуваарилалтын данс

3.2.2.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.2.2.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.2.2.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

3.2.3 Орлогын дахин хуваарилалтын данс

3.2.3.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.2.3.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.2.3.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

3.2.4 Орлого ашиглалтын данс

3.2.4.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.2.4.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.2.4.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

3.3 Хөрөнгийн данс

3.3.1 *Нөөцийн үзүүлэлт*

3.3.2 *Ашиглалтын үзүүлэлт*

3.3.3 *Баланслуулах үзүүлэлт*

Дөрөв. Хавсралт жишээ

Товчилсон үгийн тайлбар

ҮТС - Үндэсний тооцооны систем

ДНБ - Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

ДЦБ - Дотоодын цэвэр бүтээгдэхүүн

НҮ - Нийт үйлдвэрлэлт

ЗХ - Завсрын хэрэглээ

БЦТ - Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар

ҮХЭ - Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл

ӨАА ҮАББ - Өрхийн аж ахуйд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллага

ҮОМШӨ - Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчин

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

- Үндэсний тооцооны систем нь өөр хоорондоо логик дэс дараалалтайгаар байгуулагдах макро эдийн засгийн цогц дансууд, олон улсын түвшинд хүлээн зөвшөөрөгдсөн зарчим, ойлголт, тодорхойлолт, ангилал болон тооцооны арга зүйд үндэслэн зохиогддог тэнцэл, хүснэгтүүд (нөөц, ашиглалтын хүснэгт, салбар хоорондын тэнцэл)-ээс бүрдэнэ. ҮТС нь улс орны эдийн засгийн талаарх бүхий л мэдээлэл, эдийн засгийн бодит байдал, тулгамдсан асуудлыг харуулсан тооцооны иж бүрэн цогц систем бөгөөд энэ системийн хүрээнд тоон мэдээллүүд нь эдийн засгийн шинжилгээ хийх, шийдвэр гаргах, бодлого боловсруулахад тохиромжтой загварын дагуу нэгтгэгдсэн байдаг.
- ҮТС-ийн гол цөм нь үндэсний тооцооны дансууд бөгөөд тухайн улс орны эдийн засгийн үйл ажиллагааны талаарх бүхий л нарийвчилсан мэдээллийг харуулж, эдийн засгийн ерөнхий механизм, түүний ажиллах зарчмын дагуу зохион байгуулагдаж, ангилагдсан байдаг. Үндэсний тооцооны дансууд нь эдийн засгийн үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг өгөөд зогсохгүй тухайн орны эдийн засаг дахь үйлдвэрлэлийн хэмжээ, хүн амын бэл бэнчин, хөрөнгийн хэмжээг тодорхой хугацааны байдлаар харуулж чаддагаараа ихээхэн ач холбогдолтой.
- Үндэсний тооцооны дансууд нь нэг талаас улс орны эдийн засгийн амьдралыг бүхэлд нь дүрслэн харуулахад чиглэгдсэн харилцан уялдаа бүхий үзүүлэлтүүдийн систем, нөгөө талаас эдийн засаг дахь секторууд хоорондын болон гадаад эдийн засагтай харилцаж байгаа харилцааг харуулахад чиглэгддэг.
- Улс орны эдийн засаг нь хөгжлийн түвшнээс үл хамааран **үйлдвэрлэл-хэрэглээ - хуримтлал** гэсэн гурван үндсэн шатаас бүрдэх бөгөөд эдгээрийн аль нэг нь нөгөөгүйгээр байх боломжгүй эдийн засгийн зүй тогтолтой.
- Үйлдвэрлэл нь юуны өмнө хэрэгцээг хангахад чиглэгддэг. Хэрэгцээг хангахын тулд үйлдвэрлэлийн шатанд бий болсон орлогыг хуваарилж зарцуулна. Дараагийн шатны үйлдвэрлэлд хуримтлал зайлшгүй шаардлагатай. Үйлдвэрлэл, хэрэглээ хоёрыг эдийн засгийн хоёр туйл гэж үзвэл хуримтлал, хуваарилалт нь тэдгээрийн завсрын шат болно. Эдийн засгийн энэ ерөнхий зүй тогтлыг тоогоор илэрхийлэх, харилцан нөлөөллийг нь илрүүлж харуулахад үндэсний тооцооны дансууд чухал үүрэгтэй.
- Үндэсний тооцооны дансанд тусгасан үзүүлэлт бүр эдийн засгийн тодорхой үйл ажиллагааг харуулах бөгөөд энэ нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын авсан, нөгөө аж ахуйн нэгжийн өгсөн үйлдлийг агуулж байдаг. Энэ байдлыг тусгах үүднээс данс нь нөөц ба ашиглалт гэсэн хоёр хэсгээс бүрдэх бөгөөд нөөц талд авсныг, ашиглалт талд өгснийг харуулна. Өөрөөр хэлбэл эдийн засгийн үйл ажиллагааны өгөх, авах үйлдлийг нэгэн зэрэг агуулж байгаа гэсэн үг. Нөөц ба ашиглалт хоёрын зөрүүг баланслуулах үзүүлэлт гэж нэрлэнэ. Урсгал дансны баланслуулах үзүүлэлтүүд нь **нийт, цэвэр** гэсэн 2 төрлөөр бичигдэнэ. Нийт гэсэн ухагдахуун нь үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг шингээсэн, харин цэвэр гэдэг нь үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг хасч цэвэрлэсэн бүтээгдэхүүний хэмжээгээр илэрхийлэгдэнэ.
- Аж ахуйн нэгжийн эдийн засгийн үйлдэл бүр өгсөн, авсан хэлбэрээр дансуудад 2 газар зэрэг тусгагддаг. Үүнийг нягтлан бодох бүртгэлд давхар бичилтийн

зарчим гэх бөгөөд ҮТС-ийн дансуудын баланслуулах үзүүлэлтүүдийг мөн адил давхар бичилтийн зарчмаар буюу нэг дансны ашиглалт талаас нөгөө дансны нөөц талд тэр дүнгээр шилжүүлэн бичиж харуулдаг. Үүнтэй уялдаад дансуудыг хатуу тогтсон дэс дараалалтайгаар байгуулна.

Хоёр. Данс байгуулахад ашиглагдах ангилал

- Эдийн засгийн үйл ажиллагаанд *эдийн засгийн салбарын болон секторын* гэсэн хоёр үндсэн ангиллыг хэрэглэдэг. Салбарын ангиллыг ДНБ-ийг үйлдвэрлэлийн аргаар тооцоход голчлон хэрэглэдэг бол секторын ангиллыг Үндэсний тооцооны дансуудыг байгуулахад хэрэглэнэ. Үндэсний тооцооны дансуудыг сектороор байгуулснаар тухайн үйл ажиллагаанд эдийн засгийн сектор тус бүрийн эзлэх байр суурь, харилцан уялдаа холбоог харуулна.
- ҮТС-д дотоодын эдийн засгийг олон улсын түвшинд түгээмэл мөрдөж байгаа 5 үндсэн секторт ангилах бөгөөд тэдгээр секторт улс орны эдийн засгийн бүхий л нэгжийн үйл ажиллагаа бүрэн багтсан байдаг. Эдийн засгийн секторын ангилалд гадаад эдийн засгийн секторыг бие даасан бүлэг болгон авч үздэг.
- Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2008 оны 4 дүгээр сарын 24-ний өдрийн 01/57 тоот тушаалаар батлагдсан “Эдийн засгийн секторын ангилал” нь эдийн засаг дахь санхүүгийн урсгал, орлого, зарлагыг эдийн засгийн сектороор харуулах зорилготой бөгөөд эдийн засгийн нэгжүүд ямар үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа нь гол биш харин орлого, эцсийн хэрэглээ, санхүүгийн үйл ажиллагаатай ямар холбоотой байгааг гол шалгуур болгож авч үздэг.

Санхүүгийн бус сектор: Зах зээлд борлуулахаар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, санхүүгийн бус үйлчилгээ үзүүлж, орлогоороо зардлаа нөхдөг бие даасан аж ахуйн нэгжийг санхүүгийн бус секторт хамруулна. Мөн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбарт буюу санхүүгийн бус салбарт зах зээлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй ашгийн бус байгууллагуудыг энэ секторт хамруулна.

Санхүүгийн сектор: Санхүүгийн зуучлагчид, түүнтэй холбоотой туслах үйл ажиллагаа эрхэлдэг нэгжийг санхүүгийн секторт багтааж ойлгоно. Санхүүгийн салбарт зах зээлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй ашгийн бус байгууллагуудыг мөн энэ секторт хамруулна. Санхүүгийн зуучлал нь бусад үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанаас онцлог ялгаатай бөгөөд эдийн засгийн үйл ажиллагаанд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг учраас ҮТС-ийн секторын ангилалд бие даасан үйл ажиллагаа гэж тусгайлан авч үзнэ.

Төрийн байгууллагын сектор: Төр, засгийн байгууллага үйл ажиллагаандаа зориулж орлого бүрдүүлэн, мөн түүнийгээ тодорхой чиглэлээр зарцуулж байгаагийн хувьд эдийн засгийн энэхүү секторт хамаарах нэгж болно.

Төрийн өмчит үйлдвэрийн газраас бусад улсын төсвөөс санхүүждэг хуулийн этгээд болох төрийн байгууллагуудыг энэ секторт хамруулна.

Өрхийн аж ахуйн сектор: Өөрийн эцсийн хэрэглээнд, эсвэл зах зээлд борлуулахаар үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг өрхүүдийг өрхийн аж ахуйн секторт хамруулна. Өрх нь үйлдвэрлэгч байхаас гадна зах зээлд ажиллах хүч нийлүүлэгч, мөн эцсийн хэрэглэгч байна. Өрхийн аж ахуйн үйлдвэрлэгчид нэгдэн хоршдоггүй бөгөөд бие даасан тайлан баланс гаргах боломжгүй байдаг.

Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын сектор: Өөрийн гишүүд болон өрхүүдэд бараа, бүтээгдэхүүнийг борлуулах, үйлчилгээг үзүүлэхдээ үнэ төлбөргүй юм уу эсвэл зах зээлийн үнээс доогуур үнээр борлуулдаг, үүсгэн байгуулагч болон тэдгээрийг санхүүжүүлэгч, удирдах нэгждээ ашиг олох хэрэгсэл нь болдоггүй ашгийн бус байгууллагууд энэ секторт хамрагдана.

Гурав. Үндэсний тооцооны дансны хураангуй загвар, дансны үзүүлэлтүүд

- Дотоодын эдийн засагт үндэсний тооцооны дараах 4 томсгосон дансыг байгуулдаг. Үүнд:
 1. Үйлдвэрлэлийн данс
 2. Орлогын данс
 3. Хөрөнгийн данс
 4. Санхүүгийн данс

- Дээрх дансуудыг дотор нь **урсгал данс, хуримтлалын данс** гэж хоёр ангилна. Үйлдвэрлэл, орлогын дансууд нь **урсгал дансыг**, хөрөнгийн болон санхүүгийн данс, түүнчлэн актив дахь бусад өөрчлөлтийн данс (туслах данс) нийлээд **хуримтлалын дансыг** бүрдүүлнэ. Урсгал дансууд нь эдийн засгийн үйлдлүүд актив, пассивын тэнцэлд шууд нөлөө үзүүлдэггүй бол хуримтлалын дансуудад тусгагдсан эдийн засгийн үйлдлүүдийн үр дүнд актив, пассивын хэмжээ, өртөг өөрчлөгдөхөд хүрдэг.

- Орлогын дансууд нь дараах 4 төрөлд хуваагдана. Үүнд:
 - Орлого бүрдэлтийн данс
 - Анхны орлого хуваарилалтын данс
 - Орлогын дахин хуваарилалтын данс
 - Орлого ашиглалтын данс

- Хуримтлалын данс нь эдийн засагт явагдсан үйлдлүүд болон үндэсний баялагт ямар өөрчлөлт орсныг харуулна. **Хөрөнгийн данс** нь санхүүгийн бус хөрөнгө, түүний шилжүүлэгтэй холбогдсон үйлдлүүдийг тусгадаг бол **санхүүгийн данс** нь санхүүгийн хөрөнгөтэй холбоотой үйлдлүүдийг илэрхийлдэг. Өнөөгийн байдлаар санхүүгийн дансыг байгуулах мэдээллийн эх үүсвэр хангалтгүйгээс энэхүү аргачлалд хуримтлалын эхний данс болох хөрөнгийн данс байгуулах талаар тусгалаа.

- Үндэсний тооцооны дансны загварыг Бүдүүвч 1-д дараах байдлаар харуулав.

Бүдүүвч 1. Үндэсний тооцооны дансны хураангуй загвар

<u>Ашиглалт</u>	<u>Нөөц</u>
Үйлдвэрлэлийн данс	
Завсрын хэрэглээ	Нийт үйлдвэрлэлт (зах зээлийн үнээр) Бүтээгдэхүүний татвар, татаас
<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i>	Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>нийт/цэвэр</i> Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл
Орлого бүрдэлтийн данс	
Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс Бүтээгдэхүүний татвар Бүтээгдэхүүний татаас	Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>нийт/цэвэр</i>

<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i> Ашиг/холимог орлого, <i>нийт/цэвэр</i>	
Анхны орлого хуваарилалтын данс	
Өмчийн орлого, өгсөн	Ашиг/холимог орлого, <i>нийт/цэвэр</i> Өмчийн орлого, авсан Цалин, түүнтэй адилтгах орлого Үйлдвэрлэлийн болон импортын татвар, татаас
<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i> Анхны орлогын үлдэгдэл, <i>нийт/цэвэр</i> , Үндэсний орлого, <i>нийт/цэвэр</i>	
Орлогын дахин хуваарилалтын данс	
Урсгал шилжүүлгүүд, өгсөн	Анхны орлогын үлдэгдэл, <i>нийт/цэвэр</i> Урсгал шилжүүлгүүд, авсан
<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i> Эзэмшлийн орлого, <i>нийт/цэвэр</i>	
Орлого ашиглалтын данс	
Эцсийн хэрэглээний зарлага	Эзэмшлийн орлого, <i>нийт/цэвэр</i>
<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i> Хадгаламж, <i>нийт/ цэвэр</i>	
Хөрөнгийн данс	
Нийт үндсэн хөрөнгийн хуримтлал Эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт Үнэт зүйлсийн хуримтлал Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл Үйлдвэрлэгдээгүй санхүүгийн бус активын өсөлт (хорогдлыг хассан)	Хадгаламж, <i>нийт/ цэвэр</i> Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, авсан Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, өгсөн
<i>Баланслуулах үзүүлэлт:</i> Цэвэр зээлжүүлэлт (+)/Цэвэр өглөг Хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгд гарсан өөрчлөлт	

3.1 Үйлдвэрлэлийн данс

- Дансуудын анхдагч нь үйлдвэрлэлийн данс юм. Энэ данс нь үйлдвэрлэлийн эцсийн үр дүн болох ДНБ-ийг нийт эдийн засгийн түвшинд; нэмэгдэл өртгийг секторын түвшинд баланслуулах үзүүлэлт болгож харуулах зорилготой.
- Үйлдвэрлэлийн дансны нөөц талд үндсэн үнээр үнэлэгдсэн бараа, үйлчилгээний нийт хэмжээ буюу нийт үйлдвэрлэлтийг сектороор; бүтээгдэхүүний цэвэр татварыг нийт эдийн засгийн түвшинд буюу зөвхөн улсын дүнгээр нь тусгадаг бол ашиглалт талд худалдан авагчийн үнээр тооцсон завсрын хэрэглээг тусгадаг бөгөөд энэ дансны баланслуулах үзүүлэлт болох ДНБ-ийг үйлдвэрлэгчийн үнээр тооцно.

3.1.1 Нөөцийн үзүүлэлт

Дансны нөөц талын анхдагч үзүүлэлт нь нийт үйлдвэрлэлтийн хэмжээ байна.

Нийт үйлдвэрлэлт: Үйлдвэрлэлийн дансанд тусгагдсан нийт үйлдвэрлэлт нь хэрхэн ашиглагдаж байгаагаасаа шалтгаалан - *зах зээлийн нийт үйлдвэрлэлт*, - *өөрийн хэрэглээнд зориулсан нийт үйлдвэрлэлт*, - *зах зээлийн бус бусад нийт үйлдвэрлэлт* гэж хуваагддаг. Нийт үйлдвэрлэлт нь тухайн секторын эдийн засгийн үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран секторуудын хувьд харилцан адилгүйгээр хуваагддаг. Тухайлбал, санхүүгийн болон санхүүгийн бус секторын нийт үйлдвэрлэлт нь зах зээлд худалдан борлуулагдах зориулалттай байдаг тул бүхэлдээ зах зээлийн нийт үйлдвэрлэлт болдог. Харин төрийн удирдлага, ӨАА-д үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторын нийт үйлдвэрлэлт нь зах зээлд худалдан борлуулах зориулалтгүй, нийгмийн сайн сайхны төлөө зарцуулагддаг.

Иймд зах зээлийн бус нийт үйлдвэрлэлт болно. Өрхийн аж ахуйн секторын нийт үйлдвэрлэлт нь үндсэндээ тухайн өрхийн эцсийн хэрэглээнд эргэж очдог учраас өөрийн хэрэглээнд зориулсан нийт үйлдвэрлэлт гэж ангилагдана.

Зах зээлийн үйлдвэрлэлт явуулдаг нэгжийн нийт үйлдвэрлэлтийг үндсэн болон үндсэн бус үйл ажиллагааны орлого, бусад орлогын нийлбэрээр тооцон, **зах зээлийн нийт үйлдвэрлэлт** гэж тусгана.

Өөрийн үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг өөрийн эцсийн хэрэглээнд хэрэглэсэн бол түүнийг нийт үйлдвэрлэлтийн хэмжээнд тусган, **өөрийн эцсийн хэрэглээнд зориулсан нийт үйлдвэрлэлт** гэж үзнэ.

Зах зээлийн бус үйлдвэрлэлт явуулдаг нэгжийн нийт үйлдвэрлэлтийг тухайн жилд зарцуулсан нийт урсгал зардлын хэмжээгээр тооцон, **зах зээлийн бус нийт үйлдвэрлэлт** гэж үзнэ.

Нийт үйлдвэрлэлтийг зах зээлийн ба зах зээлийн бус гэж 2 ангилна. Манай орны хувьд өөрийн хэрэглээнд зориулсан үйлдвэрлэлтийг салгахад хүндрэлтэй байдаг.

Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар: Бүтээгдэхүүний цэвэр татварыг тооцохдоо улсын нэгдсэн төсвийн орлогын гүйцэтгэлд тусгагдсан бараа, ажил, үйлчилгээний татвараас улсын нэгдсэн төсвийн зарлагын гүйцэтгэлд тусгагдсан татаасын хэмжээг хасч тодорхойлно.

Улсын нэгдсэн төсвийн орлогын гүйцэтгэлээс авах бараа, ажил, үйлчилгээний татвар:

- Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
- Онцгой албан татвар
- Гадаад үйл ажиллагааны орлогын албан татвар

Улсын нэгдсэн төсвийн зарлагын гүйцэтгэлээс авах бараа, ажил, үйлчилгээний үнийн татаас:

- Эрчим хүч, дулааны алдагдлын татаас
- Нийтийн тээврийн үйлчилгээний татаас

Бүтээгдэхүүний цэвэр татварыг зөвхөн улсын дүн дээр бичнэ.

3.1.2 Ашиглалтын үзүүлэлт

Завсрын хэрэглээ: Үйлдвэрлэл, үйлчилгээгээ явуулахын тулд зарцуулсан материалын зардал (хөрөнгө оруулалтын зардал орохгүй) болон үйлчилгээний төлбөрийг завсрын хэрэглээний зардал гэж үзнэ. Үүнд: үндсэн, туслах материал, түүхий эд, эрчим хүч, ус, шатахуун, шатах тослох материал, сэлбэг хэрэгсэл, урсгал засвар, үйлдвэрлэл явуулахад хэрэглэсэн түлээ, нүүрс, барилга, байшин, тоног төхөөрөмж түрээсэлсэний зардал, гадны байгууллага, тээврээр үйлчлүүлсний төлбөр, албан томилот, баяр ёслолын үйл ажиллагааны зардал, шуудан, холбоо, эргэлтийн бус сав баглаа боодол, ном, хэвлэл захиалга, бичиг хэрэгслэл, дахин сургалт, даатгал, харуул хамгаалалт, хөдөлмөр хамгаалал, зар сурталчилгааны зардал, үндсэн бус үйл ажиллагааны бусад зардал (ногдол ашгийн зардал, валютын ханшийн өөрчлөлтөөс үүссэн алдагдал орохгүй) зэрэг зардлыг хамруулна.

3.1.3 Баланслуулах үзүүлэлт

Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн: Улс орны эдийн засгийн хөгжлийг харуулдаг чухал үзүүлэлт юм. Хүний аливаа зорилго чиглэлтэйгээр,

тодорхой хэмжээний хөдөлмөр, хөрөнгө зарцуулсан үйл ажиллагааны үр дүнг ДНБ-ээр хэмжинэ. ДНБ нь улс орны хил хязгаарын дотор тайлант хугацаанд эдийн засгийн болон нийгмийн үйлчилгээний хүрээнд шинээр бүтээгдсэн нэмэгдэл өртгийн нийлбэр юм. ДНБ-ийг нийт үйлдвэрлэлт, завсрын хэрэглээний зөрүүгээр тооцно.

Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл: Тайлант хугацаанд ашиглагдсан үндсэн хөрөнгөөс байгуулсан элэгдлийн хэмжээг үндсэн хөрөнгийн элэгдэл гэнэ.

ДНБ-ээс үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг хасч Дотоодын цэвэр бүтээгдэхүүнийг тооцож үйлдвэрлэлийн дансанд тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нийт үйлдвэрлэлт, завсрын хэрэглээ, нэмэгдэл өртгийн үзүүлэлтүүдийн мэдээллийн эх үүсвэр нь үйлдвэрлэлийн аргаар, эдийн засгийн сектороор тооцсон ДНБ-ий тооцоо байна. Харин бүтээгдэхүүний татвар, татаасын хэмжээг секторын хувьд байгуулсан дансуудад тусгалгүйгээр улсын дүнгээр тооцож үйлдвэрлэлийн дансны нөөц талын “дүн” гэсэн баганад тусгана.

- **Үйлдвэрлэлийн данс, эдийн засгийн гадаад секторын бараа, үйлчилгээний дансны уялдаа:** Эдийн засгийн гадаад секторын бараа, үйлчилгээний данснаас дараах үзүүлэлтүүдийг авч, үйлдвэрлэлийн дансны гадаад сектор гэсэн баганад тусгана.

- Импорт
 - Барааны импорт
 - Үйлчилгээний импорт
- Экспорт
 - Барааны экспорт
 - Үйлчилгээний экспорт
- Манай улс гадаадаас авсан буюу импортыг нөөц талд, харин гадагшаа гаргасан буюу экспортыг ашиглалт талд тусгана. Монгол банкнаас зарладаг ам.долларын төгрөгтэй харьцах жилийн дундаж ханшийг ашиглан төгрөгт шилжүүлнэ.
- Эдийн засгийн гадаад секторын бараа, үйлчилгээний дансны баланслуулах үзүүлэлт нь гадаад урсгал баланс буюу цэвэр экспорт байна.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Монгол банкны төлбөрийн тэнцлийн жилийн эцсийн гүйцэтгэлээс авна. Тэнцлийн дебит талд бичигдсэн импортын гүйцэтгэл нь нөөцийн талд, кредит талд бичигдсэн экспорт нь ашиглалтын талд тусгагдана.

- Үйлдвэрлэлийн дансны баланслуулах үзүүлэлтийг дараах томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$\text{ДНБ} = (\text{НҮ} - \text{ЗХ}) + \text{БЦТ}$$

$$\text{ДЦБ} = \text{ДНБ} - \text{ҮХЭ}$$

$$\begin{aligned} \text{Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл} &= \text{Бараа, үйлчилгээний импорт} \\ &\quad - \text{Бараа, үйлчилгээний экспорт} \end{aligned}$$

3.2 Орлогын дансууд

3.2.1 Орлого бүрдэлтийн данс

- Орлого бүрдэлтийн данс нь эдийн засгийн секторуудад орлого хэрхэн бүрэлдэж бий болдгийг харуулдаг. Дансны нөөц талд нэмэгдэл өртгийн дүнг үйлдвэрлэлийн данснаас шууд авч нөхөх бол ашиглалт талд цалин хөлс, татвар, татаасыг тусгана.
- Баланслуулах үзүүлэлт нь үйл ажиллагааны ашиг болон холимог орлого байна.
- Өрхийн аж ахуй, хоршоогүй эдийн засгийн жижиг нэгжүүдийн хувьд тэнд ажиллаж буй өрхийн гишүүдэд тодорхой тогтоосон хэмжээний цалин, хөлс олгодоггүй бөгөөд энэ орлого, цалинг ялгах боломжгүй учир түүнийг холимог орлого гэж нэрлэдэг. Холимог орлого нь өрхийн аж ахуйн секторт голлон тооцогддог үзүүлэлт юм.
- Орлого бүрдэлтийн дансны баланслуулах үзүүлэлтийг тооцохдоо эдийн засгийн секторууд болон нийт эдийн засгийн хувьд арай өөр байдлаар тооцдог. Секторуудын хувьд тооцохдоо дансны нөөц талд тусгагдсан секторын нэмэгдэл өртгөөс ашиглалт талд тусгагдсан тухайн секторын ажиллагчдын цалин, хөлсийг хасч тооцно.
- Нийт эдийн засгийн хувьд дансны нөөц талд тусгагдсан ДНБ-ээс ашиглалт талд тусгагдсан ажиллагчдын цалин, хөлс, импорт болон үйлдвэрлэлийн татварын нийт хэмжээг хасч, татаасын нийт хэмжээг нэмэх замаар баланслуулах үзүүлэлтийг тооцно.

3.2.1.1 Нөөцийн үзүүлэлт

Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн: Дансны нөөц талд нэмэгдэл өртгийг үйлдвэрлэлийн данснаас шууд авч нөхнө.

3.2.1.2 Ашиглалтын үзүүлэлт

Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс: Энэхүү үзүүлэлтийг дотор нь цалин хөлс, НДШ, ЭМДШ-ийн төлбөр гэж ангилна.

- *Цалин хөлс* гэдэг нь тухайн тайлант хугацаанд аж ахуйн нэгж, байгууллагаас өөрийн ажиллагчдадаа зарцуулсан хөдөлмөрийн хувь хэмжээнд нь тохируулан мөнгөн болон биет хэлбэрээр олгосон нөхөн төлбөрийг хэлнэ.
- *Нийгмийн даатгалын шимтгэл, эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийн төлбөр* нь ажил олгогчийн төлж буй шимтгэлийн хэмжээгээр тодорхойлогдоно.

Бүтээгдэхүүний татвар: Энд үйлдвэрлэлийн дансанд нийт дүнгээр тусгагдсан бүтээгдэхүүний татварыг төрлөөр нь салгаж тусгах ба түүн дээр үйлдвэрлэлийн бусад татварыг нэмж тусгана. Үйлдвэрлэлийн бусад татварт газар, байгалийн нөөц ашигласны зэрэг татварууд орно. Манай орны хувьд эдгээр татвар нь үндсэн үнээрх нийт үйлдвэрлэлтэд буюу ашиг/холимог орлогод орсон байдаг тул үйлдвэрлэлийн бусад татварыг тусад нь тооцдоггүй. Иймд үйлдвэрлэлийн дансанд тусгагдсан бүтээгдэхүүний татварыг төрлөөр нь салгаж зөвхөн улсын дүнгээр тусгана.

Бүтээгдэхүүний татаас: Энд бүтээгдэхүүний татаас, үйлдвэрлэлийн бусад татаасыг тусгана. Үйлдвэрлэлийн бусад татаас гэдэгт аж ахуйн нэгж байгууллага хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд эсвэл удаан хугацаагаар ажилгүй байсан иргэдийг ажиллуулж байгаад нь зориулж цалингийн санд төсвөөс олгосон нэмэгдэл зардал,

тухайн байгууллагаас зохион байгуулсан сургалтын зардлыг бүрэн эсвэл хэсэгчлэн даасан төсвийн зардал, байгаль орчны бохирдлыг багасгахтай холбогдон гарсан зардлыг бүрэн эсвэл хэсэгчлэн даасан төсвийн зардлуудыг ойлгоно. Манай орны хувьд үйлдвэрлэлийн бусад татаас гэж одоогоор гардаггүй. Иймд үйлдвэрлэлийн дансанд тусгагдсан бүтээгдэхүүний татаасыг төрлөөр нь салгаж, зөвхөн улсын дүнгээр тусгана.

3.2.1.3 Баланслуулах үзүүлэлт

Ашиг/холимог орлого: Ашиг/холимог орлого нь зах зээлийн үйлдвэрлэгчдийн үйл ажиллагааны эцсийн үр дүнг илэрхийлэх үзүүлэлт бөгөөд үндсэндээ ашиг, борлуулалтын үнэ дээр нэмэгдсэн төрөл бүрийн үнийн зөрүүгээс олсон орлого юм. Ашиг нь аж ахуй эрхлэгчдийн гол цэвэр орлого бөгөөд татвар төлөхийн өмнөх анхдагч ашиг юм. Энэ үзүүлэлт нь өрхийн аж ахуйгаас бусад секторт тооцогдоно. Харин өрхийн аж ахуй эрхлэгчдийн зах зээлд зориулж үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний борлуулалтын ашгийн зарим хэсэг нь тэдний өрхийн хэрэглээг хангах, цалинтай адилтгах орлогын эх үүсвэр болдгийн зэрэгцээ тодорхой зарим хэсэг нь аж ахуйн нэгжийн ашгийн адил цаашид үйлдвэрлэл явуулахад зориулагддаг. Энэ онцлогоос шалтгаалж өрхийн аж ахуйн ашгийг холимог орлого гэдэг.

Ашиг/холимог орлогыг үйлдвэрлэлийн аргаар тооцсон нэмэгдэл өртгөөс цалин, түүнтэй адилтгах орлого, үндсэн хөрөнгийн хэрэглээ, бараа, үйлчилгээний татварыг хасч, татаасыг нэмэх замаар тооцно.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Орлого бүрдэлтийн дансны нөөц талд нэмэгдэл өртөг (ДНБ)-ийг үйлдвэрлэлийн данснаас шууд авч, ашиглалт талд цалин хөлс, нийгмийн болон эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийг үйлдвэрлэлийн аргаар, эдийн засгийн сектороор тооцсон ДНБ-ий тооцооноос авч харгалзах багануудад тусгана. Нийт болон цэвэр ашиг/холимог орлогыг дараах байдлаар тодорхойлно.

Ашиг/холимог орлого, *нийт/цэвэр* = Дотоодын бүтээгдэхүүн, *нийт/цэвэр*
- Цалин, түүнтэй адилтгах орлого
- Бүтээгдэхүүний татвар
- Бүтээгдэхүүний татаас

3.2.2 Анхны орлого хуваарилалтын данс

- Энэхүү данс нь үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанаас олсон анхдагч орлогын хуваарилалтыг харуулах зориулалттай болно. Дансны нөөцөд хоёр төрлийн орлогыг тусгадаг. Эхнийх нь орлого бүрдэлтийн данснаас шууд шилжүүлэн бичдэг ашиг, цалин хөлс, татвар, татаас юм. Цалинг орлого бүрдэлтийн дансанд үйлдвэр, аж ахуйн газар, төрийн удирдлагын болон арилжааны бус байгууллагуудаас өрхийн аж ахуйд төлж байгаа хэлбэрээр тусгадаг бол энэ дансанд өрхийн аж ахуйн авсан орлогын хэлбэрээр харуулна. Өөрөөр хэлбэл орлого бүрдэлтийн дансанд нэмэгдэл өртгийн ашиглалтыг харуулдаг бол энэхүү дансанд анхны орлогын нөөц буюу орлогын байршлыг тусгадгаараа онцлогтой.

3.2.2.1 Нөөцийн үзүүлэлт

Ашиг/холимог орлого: Орлого бүрдэлтийн дансны баланслуулах үзүүлэлт болох ашиг/холимог орлогыг шууд авч тусгана.

Бүтээгдэхүүний татвар: Орлого бүрдэлтийн дансны улсын дүн гэсэн баганад тусгагдсан бүтээгдэхүүний татварыг шууд авч *төрийн байгууллагын сектор*т тусгана. Татварыг төрийн байгууллага төвлөрүүлэн хураан авч, зарцуулдагтай холбогдон дээрх байдлаар тусгадаг.

Бүтээгдэхүүний татаас: Орлого бүрдэлтийн дансны улсын дүн гэсэн баганад тусгагдсан татаасыг шууд авч *төрийн байгууллагын сектор*т тусгана.

Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс: Энэхүү үзүүлэлтийг орлого бүрдэлтийн данснаас шууд авч *өрхийн аж ахуйн сектор*т тусгана. Хөдөлмөрийн хөлс нь өрхийн аж ахуйн орлого буюу нөөцийн эх үүсвэр юм.

Өмчийн орлого: Анхны орлогын дараагийн нэг төрөл нь өмчийн орлого юм. Өмчийн орлого нь материаллаг баялаг үйлдвэрлэхэд оролцдоггүй, хөрөнгө болон санхүүгийн активыг бусдад ашиглуулсны төлөө энэхүү хөрөнгийг эзэмшиж байгаа эзэмшигчийн авч байгаа орлого юм. Өмчийн орлогод дараахь зүйлсийг хамруулан ойлгодог. Үүнд:

Хүү: Хүү гэдэг бол хадгаламж, үнэт цаас (акцаас бусад), зээлийн хөрөнгө зэрэг санхүүгийн тодорхой төрлийн активыг эзэмшигчдийн авч байгаа орлого юм. Тухайлбал: санхүүгийн зуучлагч байгууллагууд болон бусад аж ахуйн нэгжүүд гэхэд эдийн засгийн бусад сектор, хүн амын сул чөлөөтэй мөнгийг хуримтлуулан авч түүнийгээ цааш нь хөрөнгө мөнгө дутагдалтай байгаа нэгжүүд, хувь хүнд тодорхой нөхцөлтэйгээр зээлдүүлнэ. Ингэхдээ бусад нэгжийн мөнгөн хөрөнгийг авч ашигласны төлөө хүү төлж, бусдад зээлдүүлсний төлөө хүү авна. Үнэт цаасны хүүд вексель, облигаци зэргийн хүү орно. Авч байгаа хүүгийн хэмжээг нөөцөд тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Санхүүгийн бус секторын хүүгийн орлогыг салбаруудын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч нөхнө.

Санхүүгийн секторын хүүгийн орлогыг уг секторын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч нөхнө. Нөхөхдөө хүүгийн зардлыг авна. Учир нь санхүүгийн байгууллагууд нь зуучлалын үүрэг гүйцэтгэдэг тул тэдгээрийн гаргасан хүүгийн зардал нь үндсэндээ хүүгийн орлогоор төлөгддөг гэж үзнэ.

Төрийн байгууллагын секторын хувьд улсын төсвийн мэдээнд тусгасан хүүгийн орлого, ашиглалт талд гадаад эдийн засгийн секторт тусгасан хүүгийн хэмжээг тусгана.

Өрхийн аж ахуйн секторын хүүгийн орлогыг тусгахдаа “Арилжааны банкны орлого, зарлагын мэдээлэл ББ-1” маягтын хадгаламжийн хүүгийн зардлын дүнг ашиглана.

Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторын хүүгийн орлогыг төрийн бус байгууллагын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч тусгана.

Ногдол ашиг: Ногдол ашиг (дивиденд) гэдэг нь хувь нийлүүлсэн үйлдвэр, аж ахуйн газарт оруулсан хөрөнгийнхөө хэмжээгээр, тэдгээрийн үйл ажиллагааны эцсийн үр дүнгээс хувьцаа эзэмшигчдийн авч байгаа орлого юм.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Санхүүгийн секторын авсан ногдол ашгийн орлогыг уг секторын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч нөхнө. Мөн гадаад эдийн засгийн секторын ашиглалт талд тусгасан ногдол ашгийн хэмжээг тусгана.

Санхүүгийн бус секторын авсан ногдол ашгийн орлогыг уг секторын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч нөхнө.

Төрийн байгууллагын секторын ногдол ашгийн орлогыг улсын нэгдсэн төсвийн орлогын гүйцэтгэлээс хувьцааны ногдол ашгийн дүнг авна.

Өрхийн аж ахуйн секторын ногдол ашгийн орлогыг тооцохдоо Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгааны бусад орлого гэсэн бүлгийн хувьцааны ногдол болон бондын ашгийн орлогын мэдээллийг ашиглана.

Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторын ногдол ашгийн орлогыг төрийн бус байгууллагын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч тусгана.

Түрээс: Түрээс гэдэг нь газар болон газрын доорхи баялаг буюу ашигт малтмалыг бусдад эзэмшүүлэн, түүнийг түрээслэгчдээс авч байгаа өмчийн орлогын нэг төрөл юм. Манайд дараахь төрлийн төлбөр хураамжууд байдаг.

Үүнд:

- Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр
- Газрын төлбөр
- Ашигт малтмалаас бусад баялаг ашигласны төлбөр
- Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр

Түрээсийг тооцож авсан тэр хэмжээгээр нь дансанд тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын нэгдсэн төсвийн орлогын мэдээнээс авч Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

3.2.2.2 Ашиглалтын үзүүлэлт

- Анхны орлого хуваарилалтын дансны ашиглалтын талд хуваарилсан өмчийн орлогыг тусгана.

Өмчийн орлого:

Хүү: Хадгаламж, үнэт цаас (акцаас бусад), зээлийн хөрөнгө зэрэг санхүүгийн тодорхой төрлийн активыг эзэмшигчдэд төлсөн хүүгийн хэмжээг ашиглалт талд тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Санхүүгийн бус секторын хувьд уг секторын бүтээгдэхүүний тооцооноос зээлийн хүүгийн зардлыг авна.

Санхүүгийн секторын бүтээгдэхүүний тооцооноос хадгаламжийн хүүгийн зардлыг авна.

Төрийн байгууллагын секторын хувьд улсын нэгдсэн төсвийн зарлагын мэдээний дотоодын зээлийн хүүгийн зардал, нөөц талд гадаад эдийн засгийн секторт тусгагдсан хүүгийн хэмжээг авч тусгана.

Өрхийн аж ахуйн секторын хувьд “Иргэд, жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгч аж ахуйн нэгжид олгосон зээлийн улирлын тайлан ЗТ-1а” маягын зээлийн хүүг тусгана.

Ногдол ашиг: Хувьцаа эзэмшигчдэд хуваарилсан ногдол ашгийг тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөц талд тусгагдсан ногдол ашгийг Санхүүгийн секторт тусгана. Мөн гадаад эдийн засгийн секторын нөөц талд тусгасан ногдол ашгийн хэмжээг Санхүүгийн секторт тусгаж харуулна.

Түрээс: Секторуудын төлсөн түрээсийг тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд тусгагдсан түрээсийн орлогын хэмжээг секторуудад хуваарилна. Үүнд 8 үйлдвэрлэлийн аргаар, эдийн засгийн сектороор тооцсон ДНБ-ий тооцоонд тусгагдсан газар, байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн дүнд секторуудын эзлэх хувийн жинг ашиглана.

3.2.2.3 Баланслуулах үзүүлэлт

- Дансны баланслуулах үзүүлэлт нь **секторуудын хувьд анхны орлогын үлдэгдэл**, нийт эдийн засгийн хувьд **үндэсний орлого** байна.
- **Анхны орлого хуваарилалтын данс, эдийн засгийн гадаад секторын анхны орлого, урсгал шилжүүлгийн дансны үялдаа:** Анхны орлого хуваарилалтын данс нь эдийн засгийн гадаад секторын анхны орлого, урсгал шилжүүлгийн данстай салшгүй холбоотой. Уг данснаас дараах үзүүлэлтүүдийг авч, анхны орлого хуваарилалтын дансны гадаад сектор буюу бусад орон гэсэн баганад тусгана.
 - Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс
 - Хувийн гуйвуулга
 - Өмчийн орлого
 - Хүү (санхүүгийн хөрөнгө болон бусад хөрөнгө оруулалтын орлого)
 - Ногдол ашиг

Хувийн гуйвуулга нь гадаадад ажиллаж буй манай орны иргэдийн хөдөлмөрийн хөлснөөс шилжүүлж буй мөнгөнд үндэслэн тооцогддог тул энэ үзүүлэлт нь өрхийн орлогын томоохон эх үүсвэрийн нэг болдог. Иймд хувийн гуйвуулгыг анхны орлого хуваарилалтын дансанд цалин хөлс байдлаар тусгана.

Манай улсад гадаадаас орж ирвэл ашиглалт талд, харин гадаадад шилжүүлсэн байвал нөөц талд тусгана. Монгол банкнаас зарладаг ам.долларын төгрөгтэй харьцах жилийн дундаж ханшийг ашиглан төгрөгт шилжүүлнэ.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Монгол банкны төлбөрийн тэнцлийн жилийн эцсийн гүйцэтгэлээс авна. Тэнцлийн дебит талд бичигдсэн гүйцэтгэл нь нөөцийн хэсэгт, кредит талд бичигдсэн нь ашиглалтын хэсэгт тус тус тусгагдана.

Төлбөрийн тэнцлээс авсан дээрх үзүүлэлтүүдийн, гаднаас орж ирсэн болон гадагш шилжүүлсэн хэмжээг дотоод эдийн засгийн секторт тусгана. Гадаадаас орж ирсэн хувийн гуйвуулгыг Өрхийн аж ахуйн секторын нөөц талын цалин хөлс гэсэн үзүүлэлт дээр нэмж, гадаадад шилжүүлснийг мөн үзүүлэлтээс хасч тусгана. Гадаадаас орж ирсэн хүүг Төрийн байгууллагын секторын нөөц талд, гадаадад шилжүүлсэн хүүг Төрийн байгууллагын секторын ашиглалт талд, гадаадаас орж ирсэн ногдол ашгийг Санхүүгийн бус секторын нөөц талд, гадаадад шилжүүлсэн ногдол ашгийг Санхүүгийн бус секторын ашиглалт талд тус тус нэмж тусгана. Төлбөрийн тэнцлийн мэдээллийг хэрхэн тусгахыг жишээгээр үзүүлбэл:

(сая төг)

АШИГЛАЛТ			НӨӨЦ			
Гадаад эдийн засгийн сектор	Төрийн байгууллагын сектор	Санхүүгийн бус сектор	Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Төрийн байгууллагын сектор	Өрхийн аж ахуйн сектор	Гадаад эдийн засгийн сектор
208453.6			Цалин хөлс		837476.4+208453.6- -105689.8	105689.8
58218.4	918.8+29158.0		Хүү	23691.5+58218.4		29158.0
		145557.0+126089.3	Ногдол ашиг			126089.3

- **Анхны орлогын үлдэгдэл/үндэсний орлогыг** дараах байдлаар тодорхойлно.

Анхны орлогын үлдэгдэл/Үндэсний орлого, *нийт/цэвэр* = Ашиг/холимог орлого, *нийт/цэвэр*
 + Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс
 + Бүтээгдэхүүний татвар
 + Бүтээгдэхүүний татаас
 + Өмчийн орлого, авсан
 - Өмчийн орлого, өгсөн

3.2.3 Орлогын дахин хуваарилалтын данс

- Орлогын дахин хуваарилалтын данс нь, секторуудын анхны орлогын үлдэгдэл нь урсгал шилжүүлгийн дүнд хэрхэн эзэмшлийн орлого болж хувирахыг харуулна. Шилжүүлэг гэдэг нь аж ахуйн нэг нэгж, нөгөө нэгждээ ямар нэг хариу төлбөр авахгүйгээр өгч байгаа бараа, үйлчилгээ, санхүүгийн болон санхүүгийн бус актив юм. Үүнийг дотор нь урсгал, хөрөнгийн гэж хоёр хувааж үздэг. Урсгал шилжүүлэг нь:
 - Орлогын болон хөрөнгийн урсгал татвар
 - нийгмийн даатгалын шимтгэл
 - нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж (биет хэлбэрээс бусад)
 - бусад урсгал шилжүүлгээс бүрдэнэ.
- Аливаа шилжүүлэг нь мөнгөн болон биет хэлбэрээр байж болно. Гэхдээ энэ дансанд биет хэлбэрийн нийгмийн халамжийн тэтгэмжийг хамруулахгүй.

3.2.3.1 Нөөцийн үзүүлэлт

Анхны орлогын үлдэгдэл/үндэсний орлого: Анхны орлого хуваарилалтын дансны ашиглалт талд бичигдсэн баланслуулах үзүүлэлт болох Анхны орлогын үлдэгдэл/Үндэсний орлогыг шууд авч тавина.

Орлогын болон хөрөнгийн урсгал татвар

Орлогын урсгал татвар: Энэ төрлийн татварт аж ахуйн нэгж, байгууллага, хүн амаас авч байгаа орлогын татвар, зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар хамрагдана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын төсвийн орлогын мэдээнээс аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын мэдээллийг авч, Санхүүгийн болон санхүүгийн бус секторуудад тусгана. Секторуудаар хуваарилахдаа ҮТЕГ-ын албан ёсны мэдээллээр аж ахуйн нэгжийн төлсөн орлогын албан татварт дээрх секторуудын эзлэх хувийн жинг ашиглан тооцоог хийнэ. Улсын төсвийн орлогын мэдээнээс зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварыг авч, Санхүүгийн бус секторт тусгана. Улсын төсвийн орлогын мэдээнээс хүн амын орлогын албан татварыг авч, өрхийн аж ахуйн секторт тусгана.

Хөрөнгийн урсгал татвар: Уг татвар нь өмчийн ашиглалтаас олсон орлого болон өмч эзэмшигчийн хувьд төлдөг татвар. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, хүн амын эд хөрөнгө, бууны татвар зэрэг байнга авдаг татвар, бусад төлбөр хураамжуудаас бүрдэнэ.

- Өмчийн татвар
 - Үл хөдлөх хөрөнгийн татвар

- Бууны албан татвар
- Бусад татвар (төлбөр, хураамжууд)
 - Улсын тэмдэгтийн хураамж
 - Ойгоос мод түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөр
 - Агнуурын нөөц ашигласны төлбөр
 - Байгалийн ургамал ашигласны төлбөр
 - Рашаан, ус ашигласны төлбөр
 - Бусад

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын төсвийн орлогын мэдээнээс авч Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

Нийгмийн даатгалын шимтгэл: Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг Орлогын дахин хуваарилалтын дансанд өрхийн аж ахуйгаас бусад секторт өгч буй урсгал шилжүүлэг болгон тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Анхны орлогын хуваарилалтын дансанд тусгагдсан нийгмийн даатгалын шимтгэлээс Улсын төсвийн орлогын мэдээнд тусгагдсан нийгмийн даатгалын орлогыг Төрийн байгууллагын секторт, үлдсэн хэсгийг санхүүгийн болон санхүүгийн бус секторуудын төлсөн шимтгэлийн эзлэх хувийн жинг ашиглан хуваарилна.

Нийгмийн халамжийн тэтгэмж: Нийгмийн халамжийн тэтгэмжид тогтмол олгогддог тэтгэвэр, тэтгэмжийг хамруулна. Эдгээр төрлийн тэтгэвэр, тэтгэмж нь тухайн үеийн хууль тогтоомжид тусгагдсан байх бөгөөд тогтмол буюу жил бүр эсвэл сар, улирал бүр олгогддог тэтгэмжүүд байна. Манай орны хувьд хуулийн дагуу дараахь төрлийн тэтгэвэр, тэтгэмжүүдийг улсын төсвөөс өрхөд шилжүүлдэг бөгөөд үүнийг орлогын дахин хуваарилалтын дансанд тусгана.

- Тэтгэвэр, тэтгэмжийн зардал
 - Өндөр настны тэтгэвэр
 - Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн тэтгэвэр
 - Тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр
 - Цэргийн тэтгэвэр
 - Хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж
 - Оршуулгын тэтгэмж
 - Жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж
 - ҮОМШӨ-ний тэтгэвэр, тэтгэмж
 - Ажилгүйдлийн тэтгэмж
- Нийгмийн халамжийн зардал
 - Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр
 - Жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж
 - Нярай хүүхэдтэй эхийн тэтгэмж
 - Хүүхэд асарсны тэтгэмж
 - Халамжийн бусад хөнгөлөлт, үйлчилгээний зардал
 - Бүтэн өнчин хүүхэд үрчлэн авч өсгөсний тэтгэмж
 - Өндөр настан, ахмад дайчдад олгох хөнгөлөлт
 - Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үзүүлэх хөнгөлөлт
 - Улсын баатрын болон одонгийн шагнал
 - Улсын баатар ахмад настан болон партизаны хөнгөлөлт
 - Олон хүүхэдтэй гэр бүлд олгох тэтгэлэг
 - Алдарт эхийн одонтой эхчүүдэд олгох тэтгэмж

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын төсвийн зарлагын мэдээнээс үзүүлэлтийг авч Өрхийн аж ахуйн секторт тусгана.

Урсгал шилжүүлэг: Урсгал шилжүүлэг нь даатгалын цэвэр орлого, даатгалын нөхөлт, засгийн газар хоорондын урсгал шилжүүлэг, олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэг, бусад урсгал шилжүүлгээс бүрдэнэ.

Даатгалын цэвэр орлого: Даатгалын байгууллагуудын эд хөрөнгийн даатгалын орлого, зарлагын зөрүүг хэлнэ.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Даатгалын салбарын бүтээгдэхүүний тооцооноос авч, Санхүүгийн секторт тусгана.

Даатгалын нөхөлт: Даатгалын байгууллагуудаас эд хөрөнгийн даатгалд олгосон нөхөн олговрын хэмжээг хэлнэ.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Ашиглалт талд тусгасан даатгалын нөхөн олговрын нийт хэмжээг секторуудад тооцооны аргаар хуваарилна. Үүнд, бүтээгдэхүүний тооцооны завсрын хэрэглээнд тусгагдсан даатгалын зардлын дүнд эдийн засгийн секторуудын эзлэх хувийн жинг үндэслэн тооцно.

Засгийн газар хоорондын урсгал шилжүүлэг: Төрийн байгууллагын секторт хамаарах байгууллагуудын хооронд хийгдсэн мөнгөн шилжүүлгүүдийг оруулна. Энд хөрөнгийн хуримтлалтай холбоотой шилжүүлгүүд хамаарахгүй.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын нэгдсэн төсвийн зарлагын мэдээнээс засгийн газар хоорондын шилжүүлэг гэсэн үзүүлэлтийг авч, гадаад эдийн засгийн секторын ашиглалт талд тусгагдсан шилжүүлгийг нэмж, харин гадаад эдийн засгийн секторын нөөц талд тусгагдсан шилжүүлгийг хассан дүнг Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэг: Төрийн байгууллагын секторт хамаарах байгууллагуудын гадаадад шилжүүлсэн мөнгөн шилжүүлгүүдийг оруулна. Үүнд:

- Байгалийн гамшгаас учирсан хохирлыг нөхөхтэй холбогдсон Засгийн газар хоорондын болон байгууллага хоорондын мөнгөн ба материаллаг тусламжууд
- Олон улсын байгууллагын гишүүний татвар болон бусад төрлийн байнга төлдөг төлбөрүүд

Энд хөрөнгийн хуримтлалтай холбоотой шилжүүлгүүд үл хамаарна.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Засгийн газарт гадаадаас шилжин ирсэн мөнгөн шилжүүлгийн хэмжээ буюу гадаад эдийн засгийн секторын ашиглалт талд тусгасан шилжүүлгийг Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

Бусад урсгал шилжүүлэг: Бусад урсгал шилжүүлэг нь төрийн бус байгууллагын урсгал шилжүүлэг, хүү, торгуулийн зардал, өрх хоорондын урсгал шилжүүлгээс бүрдэнэ.

Төрийн бус байгууллагын урсгал шилжүүлэг: Төрийн бус байгууллагын гишүүний татвар, төрөл бүрийн хандив, улсын төсвөөс авсан орлого, олон улсын байгууллагаас авсан орлогыг хамарна.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Төрийн бус байгууллагын бүтээгдэхүүний тооцооноос дээрх үзүүлэлтүүдийг авч Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторт тусгана.

Торгуулийн орлого: Хууль тогтоомжийн дагуу төлсөн элдэв хүү, торгууль, түүнтэй адилтгах хураамжууд.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Орон нутгийн төсвийн орлогын мэдээнээс хүү, торгуулийн орлогыг авч, Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

3.2.3.2 Ашиглалтын үзүүлэлт **Орлогын болон хөрөнгийн урсгал татвар** **Орлогын урсгал татвар**

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд Төрийн байгууллагын секторт тусгагдсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын мэдээллийг Санхүүгийн бус, санхүүгийн секторуудад тооцооны аргаар хуваарилан тусгана. Секторуудаар хуваарилахдаа дээрх секторуудын анхны орлогын үлдэгдлийн дүнд секторуудын эзлэх хувийн жинг ашиглан тооцоог хийнэ.

Нөөцийн талд Төрийн байгууллагын секторт тусгагдсан зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварыг Санхүүгийн бус секторт тусгана

Нөөцийн талд Төрийн байгууллагын секторт тусгагдсан хүн амын орлогын албан татварыг өрхийн аж ахуйн секторт тусгана.

Хөрөнгийн урсгал татвар

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд Төрийн байгууллагын секторт тусгагдсан татварын мэдээллийг секторуудад тооцооны аргаар хуваарилна.

Үл хөдлөх хөрөнгийн татварыг секторуудаар хуваарилахдаа үндсэн хөрөнгийн элэгдэлд эдийн засгийн секторуудын эзлэх хувийн жинг ашиглан тооцоог хийнэ.

Бууны албан татварыг Өрхийн аж ахуйн секторт тусгана.

Бусад татварыг Санхүүгийн бус секторт тусгана.

Нийгмийн даатгалын шимтгэл: Анхны орлогын хуваарилалтын нөөцийн талд тусгасан нийгмийн даатгалын шимтгэлийн дүнг Өрхийн аж ахуйн секторт дүнгээр нь тусгана.

Нийгмийн тэтгэмж: Нөөцийн талд тусгасан Өрхийн аж ахуйн секторт тусгагдсан нийгмийн тэтгэмжийн дүнг Төрийн байгууллагын секторт дүнгээр нь тусгана.

Урсгал шилжүүлэг

Даатгалын цэвэр орлого:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд Санхүүгийн секторт тусгасан цэвэр орлогын дүнг секторуудад тооцооны аргаар хуваарилан тусгана. Бүтээгдэхүүний тооцооны завсрын хэрэглээнд тусгагдсан даатгалын зардлын дүнд эдийн засгийн секторуудын эзлэх хувийн жинг үндэслэн тооцно.

Даатгалын нөхөлт:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Даатгалын салбарын бүтээгдэхүүний тооцооноос даатгалын нөхөн олговрын нийт хэмжээг авч, Санхүүгийн секторт тусгана.

Засгийн газар хоорондын урсгал шилжүүлэг:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд тусгагдсан шилжүүлгийн дүнг Төрийн байгууллагын секторт тусгана. Мөн нөөцийн талын гадаад эдийн засгийн секторт тусгасан шилжүүлгийг Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэг:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын нэгдсэн төсвийн зарлагын мэдээнээс гадаад шилжүүлэг гэсэн үзүүлэлтийг авч Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

Бусад урсгал шилжүүлэг:

Төрийн бус байгууллагын урсгал шилжүүлэг:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторт нөөцийн талд тусгагдсан дүнг секторуудад хуваарилна. Төрийн бус байгууллагын бүтээгдэхүүний тооцооноос авсан гишүүний татварыг Өрхийн аж ахуйн секторт, хандивыг Санхүүгийн бус секторт Улсын төсвөөс шилжүүлсэн урсгал шилжүүлгийг Төрийн байгууллагын секторт тус тус хуваарилна.

Торгуулийн орлого:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Нөөцийн талд Төрийн байгууллагын секторт тусгагдсан дүнг секторуудад тооцооны аргаар хуваарилна. Секторуудаар хуваарилахдаа аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварт эдийн засгийн секторуудын эзлэх хувийн жинг ашиглан тооцоог хийнэ.

3.2.3.2 Баланслуулах үзүүлэлт

- Орлогын дахин хуваарилалтын дансны баланслуулах үзүүлэлт нь **эзэмшлийн орлого** байна.
- **Орлогын дахин хуваарилалтын данс, эдийн засгийн гадаад секторын анхны орлого, урсгал шилжүүлгийн дансны үялдаа:** Эдийн засгийн гадаад секторын анхны орлого, урсгал шилжүүлгийн данснаас дараах үзүүлэлтүүдийг авч, орлогын дахин хуваарилалтын дансны гадаад сектор гэсэн баганад тусгана.
 - Засгийн газрын урсгал шилжүүлэг
 - Бусад урсгал шилжүүлэг
 - Төрийн бус байгууллагын олон улсын байгууллагаас авсан орлого
- Манай улсад гадаадаас орж ирвэл ашиглалт талд, харин гадаадад шилжүүлсэн байвал нөөц талд тусгана. Монгол банкнаас зарладаг ам.долларын төгрөгтэй харьцах жилийн дундаж ханшийг ашиглан төгрөгт шилжүүлнэ.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Монгол банкны төлбөрийн тэнцлийн жилийн эцсийн гүйцэтгэлээс авна. Бусад урсгал шилжүүлгийг олон улсын хамтын

ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэгт тусгана. Тэнцлийн дебит талд бичигдсэн нь нөөцийн талд, кредит талд бичигдсэн нь ашиглалтын талд тусгагдана.

Нийт болон эзэмшлийн орлогыг дараах байдлаар тодорхойлно.

Эзэмшлийн орлого, *нийт/цэвэр* = Анхны орлогын үлдэгдэл/үндэсний орлого, *нийт/цэвэр*
+ Урсгал шилжүүлгүүд, авсан
- Урсгал шилжүүлгүүд, өгсөн

3.2.4 Орлого ашиглалтын данс

- Орлого ашиглалтын данс нь секторуудын эзэмшлийн орлого эцсийн хэрэглээ болон хуримтлалд хэрхэн ашиглагдав гэдгийг харуулж, орлогын бүх дансны эцсийн үр дүнг тодорхойлдог. Энэ талаасаа Орлого ашиглалтын данс нь ҮТС-ийн дотор чухал байр эзэлдэг бөгөөд энэ дансны ашиглалт талын нийт дүн нь ашиглалтын аргаар тооцсон ДНБ-ий хэмжээтэй тэнцүү байх ёстой.

3.2.4.1 Нөөцийн үзүүлэлт

Эзэмшлийн орлого: Орлогын дахин хуваарилалтын данснаас шууд авч тавина.

3.2.4.2 Ашиглалтын үзүүлэлт

Эцсийн хэрэглээний зардал

Эцсийн хэрэглээний зардлыг дотор нь хувийн болон хамтын хэрэглээний зардал гэж хоёр ангилна.

- **Хувийн хэрэглээний зардал:** Өрхийн аж ахуй, өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын зардал, засгийн газраас өрхийн хэрэглээнд гаргаж буй зардлыг оруулна. Өрхийн аж ахуйн эцсийн хэрэглээний зарлага нь үндсэндээ бараа, үйлчилгээний мөнгөн зарлагаас бүрддэг хэдий ч биет байдлаар бүртгэгдэх хэрэглээний барааны тодорхой хэсэг мөн эцсийн хэрэглээнд хамаарна. Төрийн байгууллагын дараах салбаруудын зарлагыг хувийн хэрэглээнд хамруулна. Үүнд:
 - Боловсрол
 - Эрүүл мэнд
 - Нийгмийн халамж, нийгмийн хангамж
 - Амралт,спорт, соёл урлагийн үйл ажиллагаа

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцооны өрхийн эцсийн хэрэглээний зардлыг Өрхийн аж ахуйн секторт, төрийн бус байгууллагын эцсийн хэрэглээний зардлыг Өрхийн аж ахуйд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын секторт, төрийн байгууллагын нийт зардлаас дээр дурьдсан салбаруудын зардлыг авч Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

- **Хамтын хэрэглээний зардал:** Төрийн байгууллагын дараах салбаруудын зарлагыг хамтын хэрэглээнд хамруулна. Үүнд:
 - Нийтийн ерөнхий үйлчилгээ
 - Батлан хамгаалах үйл ажиллагаа
 - Нийгмийн хэв журам, аюулгүй байдлын үйл ажиллагаа
 - Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуйн үйл ажиллагаа
 - Орон сууц, нийтийн аж ахуйн үйл ажиллагаа

- Эрчим хүч, дулаан хангамжийн үйл ажиллагаа
- Тээвэр, холбооны үйл ажиллагаа
- Эрдэс баялаг, уул уурхай, үйлдвэр барилга
- Эдийн засгийн бусад үйл ажиллагаа

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцооны төрийн байгууллагын нийт зардлаас дээр дурьдсан салбаруудын зардлыг авч Төрийн байгууллагын секторт тусгана.

3.2.4.3 Баланслуулах үзүүлэлт

- Орлого ашиглалтын дансны баланслуулах үзүүлэлт нь **хадгаламж** байна. Хадгаламж нь секторуудын үндсэн болон эргэлтийн хөрөнгө, мөн үнэт зүйлсийн хуримтлалын эх үүсвэр болно. Нийт болон цэвэр хадгаламжийг даарх байдлаар тодорхойлно.

Хадгаламж, *нийт/ цэвэр* = Эзэмшлийн орлого, *нийт/цэвэр*
- Эцсийн хэрэглээний зарлага

3.3 Хөрөнгийн данс

- ҮТС–ийн Орлогын дансуудын дараа байгуулдаг нэг гол данс нь Хөрөнгийн данс юм. Энэ данс нь үндсэн болон эргэлтийн хөрөнгө, үйлдвэрлэгдээгүй санхүүгийн бус хөрөнгийн хуримтлал, санхүүгийн эх үүсвэрийг харуулдаг.

3.3.1 Пассив болон хөрөнгийн өөрчлөлт

Хадгаламж, цэвэр: Орлого ашиглалтын данснаас шууд авч тавина.

Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл: Үйлдвэрлэлийн данснаас шууд авч тавина.

Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, авсан/өгсөн: Хөрөнгийн дансны баруун талд буюу пассив болон хөрөнгийн өөрчлөлтийн талд гаднаас авсан болон гадагш шилжүүлсэн хөрөнгийн шилжүүлгүүдийг бичнэ. Хөрөнгийн шилжүүлгүүдэд секторуудын хооронд хийгдсэн хөрөнгийн холбогдолтой шилжүүлгүүд буюу хөрөнгийн татвар, татаас, хөрөнгө оруулалт, хөрөнгө оруулалтын шинжтэй бусад шилжүүлгүүдийг оруулна. Хөрөнгийн шилжүүлгийн урсгал шилжүүлгээс ялгарах шинж чанар нь үнийн дүнгийн хувьд томоохон хэмжээтэй байхаас гадна зөвхөн ганц удаа эсвэл жил бүр тогтмол бус буюу тодорхой хугацааны давтамжтай гардаг зардлуудыг хамруулна.

Хөрөнгийн татвар: Энэ нь секторуудын хөрөнгийн хэмжээнд ногдуулж авдаг татвар бөгөөд энэ төрлийн татварыг тогтмол бус авдаг байна. Энэ татвар дараах 2 төрөлтэй байна.

Хөрөнгийн татвар: Энэ төрлийн татвар нь маш ховор тохиолддог байна. Хөдөө аж ахуйн эдэлбэр газрыг шинээр эзэмших, орон сууц барих зориулалтаар ашиглах тохиолдолд тухайн газрын өртгийг ихэсгэж татвар ногдуулдаг байна.

Хөрөнгийн шилжүүлгийн татвар: Эдийн засгийн секторуудын хооронд шилжүүлж буй хөрөнгийн өртгөөс авах татвар юм. Энэ төрлийн татварт өвлөж авсан, бэлгэнд авч буй хөрөнгөд ногдуулсан татвар орно. Энд хөрөнгө худалдахад ногдуулсан татвар орохгүй бөгөөд энэ нь хөрөнгийн шилжүүлэг бус худалдаа арилжаа юм.

Хөрөнгийн татаас буюу хөрөнгө оруулалт: Төрийн байгууллагаас бусад нэгжүүдэд үндсэн хөрөнгө худалдан авах, их засвар хийхэд зориулж олгосон биет болон биет бус хөрөнгийн шилжүүлгүүд орно. Тухайн нэгж энэ шилжүүлгийг зөвхөн үндсэн хөрөнгө худалдан авах, их засвар хийхэд ашиглах ёстой. Хөрөнгийн татаасыг ихэвчлэн хөрөнгө оруулалтын холбогдолтой томоохон хөтөлбөрийн хүрээнд, жишээлбэл том хэмжээний барилгын төслийг хэрэгжүүлэхэд өгдөг байна. Хөрөнгийн татаасыг мөнгөн хэлбэрээр өгөхөөс гадна төрөөс машин, тоног төхөөрөмжөөр хангах, эсвэл барилга байгууламжаар хангах зэргээр биет хэлбэрээр өгнө.

Хөрөнгө оруулалтын шинжтэй бусад шилжүүлгүүд: Дээр дурьдсан хөрөнгийн татвар, хөрөнгийн татаасаас бусад хөрөнгийн холбогдолтой шилжүүлгүүд орно. Их хэмжээний хохирлын төлбөр, төрийн байгууллагаас төрийн болон хувийн байгууллагуудад үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулахад сүүлийн 2 болон түүнээс олон жилүүдэд дутагдаж буй зардлыг бүрэн болон хэсэгчлэн нөхөхөд зориулж олгосон шилжүүлгүүд, төрийн төв байгууллагаас өөрийн харъяа төрийн доод шатны байгууллагуудад үндсэн хөрөнгийн хуримтлал бий болгоход сүүлийн 2 болон түүнээс олон жилүүдэд дутагдаж буй зардлыг бүрэн болон хэсэгчлэн нөхөхөд зориулж олгосон шилжүүлгүүд, гэрээслэлээр шилжүүлсэн өв, хувь хүн болон байгууллагаас ӨҮАББ-д үндсэн хөрөнгийн хуримтлал (сургуулийн барилга, оюутны нийтийн байр, номын сан, лаборатори барих г.м) бий болгоход нь зориулж шилжүүлсэн шилжүүлгүүд орно. Мөн хоёр талаас тохирон цайруулсан өрийн хэмжээг зээлдүүлэгчийн зүгээс зээлдэгчид өгсөн хөрөнгийн бусад шилжүүлэг гэж үзнэ.

Манай орны хувьд төсвийн хөрөнгөөр санхүүжсэн үндсэн хөрөнгө худалдан авалт, их засварын зардлуудыг хөрөнгийн татаас буюу хөрөнгө оруулалт гэсэн үзүүлэлтээр, мөн улсын төсвөөс өрхөд шилжүүлсэн ганц удаа л олгогддог тэтгэмжүүдийг хөрөнгө оруулалтын шинжтэй бусад шилжүүлэг гэсэн үзүүлэлтээр гаргана.

Хөрөнгийн татаас буюу хөрөнгө оруулалт: Төсвийн хөрөнгөөр хийгдсэн дараах төрлийн зардлуудын дүнг тусгана. Үүнд:

- Төсвийн хөрөнгөөр санхүүжих хөрөнгө оруулалтын зардал
- Төсвийн хөрөнгөөр санхүүжих тоног төхөөрөмжийн зардал
- Төсөвт газрын их засварын зардал
- Геологи хайгуулын зардал

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын төсвийн зарлагын мэдээнээс дээр дурьдсан зардлуудыг авч, Төрийн байгууллагын секторын хөрөнгийн шилжүүлэг (өгсөн)-т, Санхүүгийн бус секторын хөрөнгийн шилжүүлэг (авсан)-т тус тус тусгана.

Бусад шилжүүлэг: Улсын төсвөөс олгосон дараах төрлийн тэтгэмжүүдийг хөрөнгийн шилжүүлгийн бусад шилжүүлэгт тусгана. Үүнд:

- Ахмад дайчдад олгох нэг удаагийн тусламж
- Залуу гэр бүл хөтөлбөрийн зардал
- Шинээр төрсөн хүүхдэд олгох тэтгэмж
- Нөхөн олговрын зардал
- Оюутны тэтгэлгийн зардал
- Гадаадад суралцагчдын зардал
- Хэлмэгдэгсэд, тэдний ар гэрт олгох тэтгэмж
- Нэг удаагийн тэтгэмж, урамшуулал

Мэдээллийн эх үүсвэр: Улсын төсвийн зарлагын мэдээнээс авч, дээр дурьдсан зардлуудыг авч, Төрийн байгууллагын секторын бусад шилжүүлэг (өгсөн)-т, Өрхийн аж ахуйн секторын бусад шилжүүлэг (авсан)-т тус тус тусгана.

3.3.2 Активын өөрчлөлт

Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал: Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд нэг жилээс дээш хугацаанд үргэлжлэн ашиглагддаг хөрөнгө бөгөөд үндсэн хөрөнгө нь биет ба биет бус хөрөнгөөс бүрдэнэ.

Секторууд нь үндсэн хөрөнгийг бусдаас худалдан авах, бараа солилцоогоор авах, биет хөрөнгийн шилжүүлэг байдлаар авах, мөн өөрөө үйлдвэрлээд өөртөө хэрэглэх байдлаар эзэмшдэг бөгөөд харин ашиглаж байсан үндсэн хөрөнгөө бусдад худалдах, бараа солилцоогоор бусдад өгөх, үнэ төлбөргүй бусдад шилжүүлэх зэрэг хэлбэрээр үндсэн хөрөнгөө эзэмшлээсээ хасдаг байна.

Биет үндсэн хөрөнгийн өсөлт: Биет үндсэн хөрөнгө нь дараах төрлийн хөрөнгөөс бүрдэнэ. Үүнд:

- Орон сууцны барилга
 - Бусад барилга, байгууламж
 - Их засвар, өргөтгөл, шинэчлэлт, сэргээн босголтын ажил
 - Машин, тоног төхөөрөмж
 - Мал, амьтан, олон наст ургамал
- Хөрөнгийн дансанд нийт дүнгээр нь тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцоонд тусгасан хөрөнгийн хуримтлалыг эдийн засгийн секторуудаар хуваарилж тусгана.

Биет бус үндсэн хөрөнгийн өсөлт: Биет бус үндсэн хөрөнгө нь дараах төрлийн хөрөнгөөс бүрдэнэ. Үүнд:

- Геологи, хайгуул, зураг төслийн ажил
 - Компьютерийн программ хангамж
 - Утга зохиол, урлагийн эх бүтээл
 - Бусад биет бус хөрөнгө
- Хөрөнгийн дансанд нийт дүнгээр нь тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцоонд тусгасан хөрөнгийн хуримтлалыг эдийн засгийн секторуудаар хуваарилж тусгана.

Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл:

Мэдээллийн эх үүсвэр: Үйлдвэрлэлийн дансанд тусгасан үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг хасах тэмдэгтэйгээр тусгана.

Материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт: Тайлант ба тайлант оноос өмнө үйлдвэрлэгдэж борлуулахад бэлэн болсон, үйлдвэрлэлийн өөр бусад үйл ажиллагаанд хэрэглэхээр төлөвлөж байгаа бүтээгдэхүүнүүд нь материаллаг эргэлтийн хөрөнгө болно. Материаллаг эргэлтийн хөрөнгө нь дараах зүйлээс бүрдэнэ.

- Түүхий эд, материал
- Дуусаагүй үйлдвэрлэл
- Бэлэн бүтээгдэхүүн
- Дахин борлуулахаар худалдаж авсан бүтээгдэхүүн

Хөрөнгийн дансанд нийт дүнгээр нь тусгана.

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцоонд тусгасан эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлтийн хэмжээг секторуудаар хуваарилж тусгана.

Үнэт зүйлсийн хуримтлал: Үнэт зүйлсэд үйлдвэрлэл, хэрэглээнд ашиглагддаггүй, цаг хугацааны явцад хэрэглээний чанар эсвэл бодит үнэ цэнээ алддаггүй, үнэ нь улам нэмэгддэг зүйлс орно.

Мэдээллийн эх үүсвэр: ДНБ-ий эцсийн ашиглалтын аргын тооцоонд тусгасан үнэт зүйлсийн хуримтлалын хэмжээг шууд авч Санхүүгийн секторт тусгана.

3.3.3 Баланслуулах үзүүлэлт

- Хөрөнгийн дансны баланслуулах үзүүлэлт нь **цэвэр зээлжүүлэлт (+)/цэвэр өглөг (-)** болон **хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгт гарсан хөрөнгийн өөрчлөлт** байна.
- **Хөрөнгийн данс, эдийн засгийн гадаад секторын хөрөнгийн дансны уялдаа:** Хөрөнгийн данс нь эдийн засгийн гадаад секторын хөрөнгийн данстай салшгүй холбоотой. Төлбөрийн тэнцлээс дараах үзүүлэлтийг авч гадаад сектор гэсэн баганад тусгана.
 - Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт
- Манай улсад гадаадаас орж ирсэн дүнг хөрөнгийн шилжүүлгийн өгсөн гэдэг үзүүлэлтэнд (-) тэмдэгтэйгээр, харин гадаадад шилжүүлсэн байвал хөрөнгийн шилжүүлгийн авсан гэдэг үзүүлэлтэнд тусгана. Монгол банкнаас зарладаг ам.долларын төгрөгтэй харьцах жилийн дундаж ханшийг ашиглан төгрөгт шилжүүлнэ.

Мэдээллийн эх үүсвэр: Монгол банкны төлбөрийн тэнцлийн жилийн эцсийн гүйцэтгэлийн хөрөнгө, санхүүгийн данснаас авна.

Цэвэр зээлжүүлэлт (+)/цэвэр өглөг (-) болон хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгт гарсан хөрөнгийн өөрчлөлтийг дараах байдлаар тодорхойлно.

Цэвэр зээлжүүлэлт (+)/Цэвэр өглөг (-) = Хадгаламж, *цэвэр*
+ Хөрөнгийн шилжүүлэг, авсан
- Хөрөнгийн шилжүүлэг, өгсөн
- Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл
- Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал
- Эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт
- Үнэт зүйлсийн хуримтлал

Хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгт гарсан хөрөнгийн өөрчлөлт = Хадгаламж, *цэвэр*
+ Хөрөнгийн шилжүүлэг, авсан
- Хөрөнгийн шилжүүлэг, өгсөн

Дөрөв. Хавсралт жишээ
Үйлдвэрлэлийн данс-2007

НӨӨЦ						(сая төг)		
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Бараа, үйлчилгээний импорт							3,023,374.6	3,023,374.6
<i>Барааны импорт</i>							2,298,373.4	2,298,373.4
<i>Үйлчилгээний импорт</i>							725,001.2	725,001.2
Бараа, үйлчилгээний экспорт								2,956,845.7
<i>Барааны экспорт</i>								2,285,147.5
<i>Үйлчилгээний экспорт</i>								671,698.2
Нийт үйлдвэрлэлт	5,189,343.5	270,253.3	1,438,114.1	1,866,331.5	70,189.9	8,834,232.3		8,834,232.3
<i>Зах зээлийн нийт үйлдвэрлэлт</i>	5,189,343.5	270,253.3		1,866,331.5		7,325,928.3		7,325,928.3
<i>Бусад зах зээлийн бус үйлдвэрлэлт</i>			1,438,114.1		70,189.9	1,508,304.0		1,508,304.0
Завсрын хэрэглээ							-	4,726,556.9
Бүтээгдэхүүний татвараас татаасыг хассан							491,866.1	491,866.1
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, нийт								
Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл								
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, цэвэр								
Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл								

АШИГЛАЛТ						(сая төг)		
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Бараа, үйлчилгээний импорт								3,023,374.6
<i>Барааны импорт</i>								2,298,373.4
<i>Үйлчилгээний импорт</i>								725,001.2
Бараа, үйлчилгээний экспорт							2,956,845.7	2,956,845.7
<i>Барааны экспорт</i>							2,285,147.5	2,285,147.5
<i>Үйлчилгээний экспорт</i>							671,698.2	671,698.2
Нийт үйлдвэрлэлт								8,834,232.3
<i>Зах зээлийн нийт үйлдвэрлэлт</i>								7,325,928.3
<i>Бусад зах зээлийн бус үйлдвэрлэлт</i>								1,508,304.0
Завсрын хэрэглээ	2,999,352.8	119,678.1	1,053,804.1	504,814.3	48,907.7	4,726,556.9		4,726,556.9
Бүтээгдэхүүний татвараас татаасыг хассан								491,866.1
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, нийт								
Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл	2,189,990.7	150,575.2	384,310.0	1,361,517.2	21,282.2	4,599,541.5		4,599,541.5
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, цэвэр	241,371.1	13,906.4	0.0	714.9	1,721.1	257,713.5		257,713.5
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, цэвэр	1,948,619.6	136,668.8	384,310.0	1,360,802.3	19,561.1	4,341,828.0		4,341,828.0
Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл							-66,528.9	-66,528.9

Орлого бүрдэлтийн данс-2007

НӨӨЦ Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	(сая төг)							Нийт дүн
	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>нийт</i>	2,189,990.7	150,575.2	384,310.0	1,361,517.2	21,282.2	4,599,541.5		4,599,541.5
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>цэвэр</i>	1,948,619.6	136,668.8	384,310.0	1,360,802.3	19,561.1	4,341,828.0		4,341,828.0
Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс								
<i>Цалин хөлс</i>								
<i>НДШ, ЭМДШ-ийн төлбөр</i>								
Бүтээгдэхүүний татвар								
<i>Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар</i>								
<i>Дотоодын үйлдвэрлэл- тийн архи, тамхины онцгой албан татвар</i>								
<i>Гадаад үйл ажиллагааны орлогын албан татвар</i>								
Бүтээгдэхүүний татаас								
<i>Эрчим хүч, дулааны алдагдлын татаас</i>								
<i>Нийтийн тээврийн үйлчилгээний татаас</i>								
Ашиг, <i>нийт</i>								
Холимог орлого, <i>нийт</i>								
Ашиг, <i>цэвэр</i>								
Холимог орлого, <i>цэвэр</i>								

АШИГЛАЛТ Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	(сая төг)							Нийт дүн
	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>нийт</i>								
Нэмэгдэл өртөг/Дотоодын бүтээгдэхүүн, <i>цэвэр</i>								
Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс								
<i>Цалин хөлс</i>	517,613.8	47,782.6	382,280.0	26,305.6	18,786.6	992,768.6		992,768.6
<i>НДШ, ЭМДШ-ийн төлбөр</i>	444,782.6	40,878.7	314,584.8	20,899.9	16,330.3	837,476.4		837,476.4
<i>72,831.2</i>	6,903.9	67,695.1	5,405.7	2,456.3	155,292.2			155,292.2
Бүтээгдэхүүний татвар								
<i>Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар</i>								
						501,289.9		501,289.9
						265,051.2		265,051.2
<i>Дотоодын үйлдвэрлэл- тийн архи, тамхины онцгой албан татвар</i>								
						133,757.8		133,757.8
<i>Гадаад үйл ажиллагааны орлогын албан татвар</i>								
						102,480.8		102,480.8
Бүтээгдэхүүний татаас								
						-9,423.8		-9,423.8
						-8,510.8		-8,510.8
						-913.0		-913.0
Ашиг, <i>нийт</i>								
1,672,376.9	102,792.6	2,030.0		2,495.6	1,779,695.2			1,779,695.2
Холимог орлого, <i>нийт</i>								
				1,335,211.6		1,335,211.6		1,335,211.6
Ашиг, <i>цэвэр</i>								
1,431,005.8	88,886.2	2,030.0		774.5	1,522,696.6			1,522,696.6
				1,334,496.7		1,334,496.7		1,334,496.7

Анхны орлогын хуваарилалтын данс-2007

нөөц Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	(сая төг)		Нийт дүн
						Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	
Ашиг, <i>нийт</i>	1 672 376.9	102 792.6	2 030.0		2 495.6	1 779 695.2		1,779,695.2
Холимог орлого, <i>нийт</i>				1 335 211.6		1 335 211.6		1,335,211.6
Ашиг, <i>цэвэр</i>	1 431 005.8	88 886.2	2 030.0		774.5	1 522 696.6		1,522,696.6
Холимог орлого, <i>цэвэр</i>				1 334 496.7		1 334 496.7		1,334,496.7
Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс				1 095 532.4		1 095 532.4	105,689.8	1,201,222.2
<i>Цалин хөлс</i>				940 240.1		940 240.1	105,689.8	1,045,930.0
<i>НДШ, ЭМДШ-ийн төлбөр</i>				155 292.2		155 292.2	0.0	155,292.2
Бүтээгдэхүүний татвар			501 289.9			501 289.9		501,289.9
<i>Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар</i>			265 051.2			265 051.2		265,051.2
<i>Дотоодын үйлдвэрлэл- тийн архи, тамхины онцгой албан татвар</i>			133 757.8			133 757.8		133,757.8
<i>Гадаад үйл ажиллагааны орлогын албан татвар</i>			102 480.8			102 480.8		102,480.8
Бүтээгдэхүүний татаас			- 9 423.8			- 9 423.8		-9,423.8
<i>Эрчим хүч, дулааны алдагдлын татаас</i>			- 8 510.8			- 8 510.8		-8,510.8
<i>Нийтийн тээврийн үйлчилгээний татаас</i>			- 913.0			- 913.0		-913.0
Өмчийн орлого	7 348.2	218 178.1	339 138.7	158 445.5	2 176.2	725 286.6	155 247.3	880 533.9
<i>Хүү</i>	3 787.1	218 178.1	81 910.0	158 400.9	2 176.2	464 452.3	29,158.0	493,610.3
<i>Ногдол ашиг</i>	3 561.1		141 951.4	44.6	0.0	145 557.0	126,089.3	271,646.3
<i>Түрээс</i>			115 277.3			115 277.3		115,277.3
<i>Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр</i>			94 388.9					
<i>Газрын төлбөр</i>			20 065.2					
<i>Ашигт малтмалаас бусад баялаг ашигласны төлбөр</i>			553.4					
<i>Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр</i>			269.9					
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>нийт</i>								
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>цэвэр</i>								

Анхны орлогын хуваарилалтын данс-2007

АШИГЛАЛТ	(сая төг)							
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
<i>Ашиг, нийт</i>								
<i>Холимог орлого, нийт</i>								
<i>Ашиг, цэвэр</i>								
<i>Холимог орлого, цэвэр</i>								
Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс							208 453.6	208,453.6
<i>Цалин хөлс</i>							208,453.6	208,453.6
<i>НДШ, ЭМДШ-ийн төлбөр</i>							0.0	0.0
<i>Бүтээгдэхүүний татвар</i>								
<i>Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар</i>								
<i>Дотоодын үйлдвэрлэлтийн архи, тамхины онцгой албан татвар</i>								
<i>Гадаад үйл ажиллагааны орлогын албан татвар</i>								
<i>Бүтээгдэхүүний татаас</i>								
<i>Эрчим хүч, дулааны алдагдлын татаас</i>								
<i>Нийтийн тээврийн үйлчилгээний татаас</i>								
Өмчийн орлого	551 703.7	218 190.2	30 076.8	22 115.9	228.7	822 315.4	58 218.4	880 533.8
Хүү	164 792.3	218 178.1	30 076.8	22 115.9	228.7	435,391.8	58,218.4	493,610.2
Ногдол ашиг	271 646.3					271,646.3		271,646.3
Түрээс	115 265.1	12.2				115,277.3		115,277.3
<i>Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр</i>	94 388.9							
<i>Газрын төлбөр</i>	20 053.1	12.2						
<i>Ашигт малтмалаас бусад баялаг ашигласны төлбөр</i>	553.4							
<i>Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр</i>	269.9							
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>нийт</i>	1 128 021.4	102 780.5	802 958.0	2 567 073.5	4 443.1	4,605,276.5		4 605 276.5
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>цэвэр</i>	886 650.3	88 874.1	802 958.0	2 566 358.6	2 722.0	4,347,563.0		4,347,563.0

Орлогын дахин хуваарилалтын данс-2007

НӨӨЦ	(сая төг)							
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>нийт</i>	1 128 021.4	102 780.5	802 958.0	2 567 073.5	4 443.1	4 605 276.5		4,605,276.5
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>цэвэр</i>	886 650.3	88 874.1	802 958.0	2 566 358.6	2 722.0	4 347 563.0		4,347,563.0
Орлогын ба хөрөнгийн татвар	0.0	0.0	710 323.3	0.0	0.0	710 323.3		710,323.3
Орлогын татвар	0.0	0.0	648 514.4	0.0	0.0	648 514.4		648,514.4
<i>ААН-ийн орлогын татвар</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>219 817.5</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>219 817.5</i>		<i>219,817.5</i>
<i>Хүн амын орлогын татвар</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>74 984.3</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>74 984.3</i>		<i>74,984.3</i>
<i>Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар</i>			<i>353 712.6</i>			<i>353 712.6</i>		<i>353,712.6</i>
Хөрөнгийн урсгал татвар:	0.0	0.0	61 808.9	0.0	0.0	61 808.9		61,808.9
<i>Өмчийн татвар</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>6 328.9</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>6 328.9</i>	<i>0.0</i>	<i>6,328.9</i>
<i>Бусад татвар (төлбөр, хураамжууд)</i>			<i>55 480.0</i>			<i>55 480.0</i>		<i>55,480.0</i>
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	2 787.1	264.2	152,240.9			155 292.2		155,292.2
Нийгмийн халамжийн тэтгэмж	0.0	0.0	0.0	330 606.2	0.0	330 606.2		330,606.2
<i>Тэтгэвэр, тэтгэмжийн зардал</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>252 427.5</i>	<i>0.0</i>	<i>252 427.5</i>		<i>252,427.5</i>
<i>Нийгмийн халамжийн зардал</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>78 178.8</i>	<i>0.0</i>	<i>78 178.8</i>		<i>78,178.8</i>
Урсгал шилжүүлэг	2 854.2	10 708.0	213 119.1	208.5	48 967.3	275 857.0	1 368.4	277,225.4
<i>Даатгалын цэвэр орлого</i>		<i>10 287.5</i>				<i>10 287.5</i>		<i>10,287.5</i>
<i>Даатгалын нөхөлт</i>	<i>2 854.2</i>	<i>420.5</i>	<i>64.3</i>	<i>208.5</i>	<i>27.9</i>	<i>3 575.3</i>		<i>3,575.3</i>
<i>Засгийн газар хоорондын урсгал шилжүүлэг</i>			<i>177 879.6</i>			<i>177 879.6</i>	<i>934.2</i>	<i>178,813.8</i>
<i>Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэг</i>			<i>24 468.3</i>			<i>24 468.3</i>	<i>434.2</i>	<i>24,902.5</i>
<i>Бусад урсгал шилжүүлэг</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>10 706.9</i>	<i>0.0</i>	<i>48 939.4</i>	<i>59 646.3</i>		<i>59,646.3</i>
Эзэмшлийн орлого, <i>нийт</i>								
Эзэмшлийн орлого, <i>цэвэр</i>								

Орлогын дахин хуваарилалтын данс-2007

АШИГЛАЛТ	(сая төг)							
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>нийт</i>								
Анхны орлогын үлдэгдэл/ үндэсний орлого, <i>цэвэр</i>								
Орлогын ба хөрөнгийн татвар	616 468.3	18 691.3	0.0	75 122.3	41.5	710,323.3		710,323.3
Орлогын татвар	555 173.8	18 356.3	0.0	74 984.3	0.0	648,514.4		648,514.4
<i>ААН-ийн орлогын татвар</i>	201 461.2	18 356.3				219,817.5		219,817.5
<i>Хүн амын орлогын татвар</i>				74 984.3		74,984.3		74,984.3
<i>Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татвар</i>	353 712.6					353,712.6		353,712.6
Хөрөнгийн урсгал татвар:	61 294.5	335.0	0.0	138.0	41.5	61,808.9		61,808.9
<i>Өмчийн татвар</i>	5 814.5	335.0	0.0	138.0	41.5	6,328.9		6,328.9
<i>Бусад татвар (төлбөр, хураамжууд)</i>	55 480.0	0.0	0.0	0.0	0.0	55,480.0		55,480.0
Нийгмийн даатгалын шимтгэл				155 292.2		155,292.2		155,292.2
Нийгмийн халамжийн тэтгэмж	0.0	0.0	330 606.2	0.0	0.0	330,606.2		330,606.2
<i>Тэтгэвэр, тэтгэмжийн зардал</i>			252 427.5			252,427.5		252,427.5
<i>Нийгмийн халамжийн зардал</i>			78 178.8			78,178.8		78,178.8
Урсгал шилжүүлэг	23 656.1	4 785.1	55 572.3	2 310.9	80.2	86,404.6	190 820.8	277,225.4
<i>Даатгалын цэвэр орлого</i>	8 212.6	1 209.8	185.1	599.8	80.2	10,287.5		10,287.5
<i>Даатгалын нөхөлт</i>	0.0	3 575.3	0.0	0.0	0.0	3,575.3		3,575.3
<i>Засгийн газар хоорондын урсгал шилжүүлэг</i>			51 213.5			51,213.5	127,600.3	178,813.8
<i>Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээний урсгал шилжүүлэг</i>			910.8			910.8	23,991.7	24,902.5
<i>Бусад урсгал шилжүүлэг</i>	15 443.5	0.0	3 262.8	1 711.1	0.0	20,417.5	39 228.9	59,646.3
Эзэмшлийн орлого, <i>нийт</i>	493 538.3	90 276.2	1 492 462.8	2 665 162.8	53 288.8	4,794,728.9		4,794,728.9
Эзэмшлийн орлого, <i>цэвэр</i>	252 167.2	76 369.8	1 492 462.8	2 664 447.9	51 567.7	4,537,015.4		4,537,015.4

Орлогын ашиглалтын данс-2007

НӨӨЦ		(сая төг)						
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Эзэмшлийн орлого, <i>нийт</i>	493 538.3	90 276.2	1 492 462.8	2 665 162.8	53 288.8	4 794 728.9		4,794,728.9
Эзэмшлийн орлого, <i>цэвэр</i>	252 167.2	76 369.8	1 492 462.8	2 664 447.9	51 567.7	4 537 015.4		4,537,015.4
Эцсийн хэрэглээний зардал								
<i>Хувийн хэрэглээний зардал</i>								
<i>Хамтын хэрэглээний зардал</i>								
Хадгаламж, <i>нийт</i>								
Хадгаламж, <i>цэвэр</i>								

АШИГЛАЛТ		(сая төг)						
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Эзэмшлийн орлого, <i>нийт</i>								
Эзэмшлийн орлого, <i>цэвэр</i>								
Эцсийн хэрэглээний зардал								
<i>Хувийн хэрэглээний зардал</i>								
<i>Хамтын хэрэглээний зардал</i>								
Хадгаламж, <i>нийт</i>	493 538.3	90 276.2	893 896.6	422 428.5	4 382.4	1,904,522.0		1,904,522.0
Хадгаламж, <i>цэвэр</i>	252 167.2	76 369.8	893 896.6	421 713.5	2 661.3	1,646,808.5		1,646,808.5

Хөрөнгийн данс-2007

Пассив болон хөрөнгийн өөрчлөлт							(сая төг)	
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Хадгаламж, цэвэр	252 167.2	76 369.8	893 896.6	421 713.5	2 661.3	1 646 808.5		1,646,808.5
Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл							-66,528.9	-66,528.9
<hr/>								
Хөрөнгийн цэвэр хуримтлал								1,415,246.4
<hr/>								
Үндсэн хөрөнгийн нийт хуримтлал								1,573,787.9
<i>Биет үндсэн хөрөнгийн өсөлт</i>								1,512,485.5
<i>Биет бус үндсэн хөрөнгийн өсөлт</i>								61,302.4
Үндсэн хөрөнгийн хэрэглээ								-257,713.5
Материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн нөөцийн өөрчлөлт								106,432.3
Үнэт зүйлсийн нөөцийн өөрчлөлт								-7,260.3
Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, авсан /+/ <i>Хөрөнгийн татаас буюу хөрөнгө оруулалт</i>	654 098.9			59 940.8		714 039.7	61 958.1	775,997.8
<i>Бусад шилжүүлэг</i>						59 940.8		59,940.8
Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, өгсөн /-/ <i>Хөрөнгийн татаас буюу хөрөнгө оруулалт</i>			- 334 659.9			- 334 659.9	- 441 337.9	-775,997.8
<i>Бусад шилжүүлэг</i>			- 274 719.1			- 274 719.1	-441,337.9	-716,057.0
<i>Бусад шилжүүлэг</i>			- 59 940.8			- 59 940.8		- 59 940.8
<hr/>								
Цэвэр зээлжүүлэлт (+)/ цэвэр өглөг (-)								
Хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгт гарсан хөрөнгийн өөрчлөлт	906 266.1	76 369.8	559 236.7	481 654.4	2 661.3	2 026 188.3	- 445 908.7	1,580,279.6

Хөрөнгийн данс-2007

Активын өөрчлөлт	(сая төг)							
Үйл ажиллагаа ба баланслуулах статья	Санхүү- гийн бус	Санхүү- гийн	Төрийн байгуул- лага	Өрхийн аж ахуй	ӨААҮАББ	Дотоод эдийн засаг	Гадаад эдийн засаг	Нийт дүн
Хадгаламж, цэвэр								
Гадаад урсгал гүйлгээний тэнцэл								
Хөрөнгийн цэвэр хуримтлал	1 170 989.2	- 9 274.2	30 178.0	208 951.5	14 401.8	1,415,246.4		1,415,246.4
Үндсэн хөрөнгийн нийт хуримтлал	1 311 285.9	9 376.3	33 254.1	205 965.8	13 905.9	1,573,787.9		1,573,787.9
<i>Биет үндсэн хөрөнгийн өсөлт</i>	<i>1,279,333.8</i>	<i>9,284.8</i>	<i>4,462.3</i>	<i>205,966.3</i>	<i>13,438.3</i>	<i>1,512,485.5</i>		<i>1,512,485.5</i>
<i>Биет бус үндсэн хөрөнгийн өсөлт</i>	<i>31,952.0</i>	<i>91.5</i>	<i>28,791.8</i>	<i>-0.5</i>	<i>467.6</i>	<i>61,302.4</i>		<i>61,302.4</i>
Үндсэн хөрөнгийн хэрэглээ	- 241 371.1	- 13 906.4	0.0	- 714.9	- 1 721.1	-257,713.5		-257,713.5
Материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн нөөцийн өөрчлөлт	101,074.5	2,516.2	-3,076.0	3,700.6	2,217.0	106,432.3		106,432.3
Үнэт зүйлсийн нөөцийн өөрчлөлт		-7,260.3				-7,260.3		-7,260.3
Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, авсан /+/								
<i>Хөрөнгө оруулалт</i>								
<i>Бусад шилжүүлэг</i>								
Хөрөнгийн шилжүүлгүүд, өгсөн /-/								
<i>Хөрөнгө оруулалт</i>								
<i>Бусад шилжүүлэг</i>								
Цэвэр зээлжүүлэлт (+)/ цэвэр өглөг (-)	- 264 723.1	85 644.0	529 058.6	272 702.8	- 11 740.5	610,941.9	-445,908.7	
Хадгаламж, хөрөнгийн шилжүүлэгт гарсан хөрөнгийн өөрчлөлт								